

HANS KÜNG, *SVJETSKI ETHOS*
(komplet knjiga *Svjetski Ethos za svjetsku politiku i*
Svjetski Ethos za svjetsko gospodarstvo), Intercon, Zagreb, 2007.

Ivan Petrović

SPECTRUM
časopis
studentata
KBF-a

RECENZIJE

Hans Küng i ethos

Jedan od značajnijih pisaca i istinski djelujući predstavnik ekumene, Hans Küng, rođen je 19. ožujka 1928. u Surseeju u Švicarskoj. Studirao je teologiju i filozofiju. Sudjelovao je u radu i oblikovanju sadržaja Drugog vatikanskog koncila raspravljajući o ekumenizmu.

Dok promatra današnji svijet i prilike koje su u njemu, primjećuje nedostatak globalne briga za dobrom i svjetskim mirom. Upravo s takvim stavovima osniva Zakladu svjetski ethos. *Ali što će se dogoditi ako će svjetsko gospodarstvo (...) stvarno djelovati bez nacionalnih granica, doista biti globalno? Tko će u toj bezgraničnoj utrci (...) biti dobitnici a tko gubitnici? Neće li to biti jedan ekonomizirani i time možda neprijateljski, nedemokratski, upravo neljudski svijet, u koji smo globalizacijom gotovo preko noći izbačeni radi veće proizvodnosti i unosnosti?* (Svjetski ethos za svjetsko gospodarstvo, str. 21). Po Küngu, globalizacija je neizbježna jer je učinak tehnološko-ekonomskoga razvoja europske moderne, ali i dvojbena jer ima i negativne posljedice za zaposlenje i životni standard u mnogim pogođenim zemljama; nepredvidiva je jer niti jedan ekonomist ne može predvidjeti koje će zemlje i gospodarstvene djelatnosti biti trajno uspješne. No, ipak se globalizacijom može upravljati jer svjetska politika i svjetsko gospodarstvo zahtijevaju jedan svjetski ethos (Svjetski ethos za svjetsko gospodarstvo, str. 34).

Ethos

Stalne diskusije oko pitanja je li zahtjev za univerzalnom važnošću ljudskih prava na neopravdan jer su nastala na području kršćanske Europe, dovele su danas do pokreta koji je u dijalogu sa svim svjetskim religijama i kulturama razradio osnovne zajedničke vrijednosti za sve ljude – jedan svjetski ethos. Osnove tih nastojanja za vrijednostima koje bi bile općepriznate izgradilo je ustanovljenje da se svugdje na svijetu

treba naći jedna maksima koja je srž svake etike. Na toj maksimi zasnivaju se sve etike i ona stvara osnovu za legitimno djelovanje pojedinaca, grupa i država. Ta maksima jest: *Moramo se ponašati prema drugima onako kako bismo htjeli da se drugi ponašaju prema nama.*

Küng sustavno promatra današnji svijet, iznosi činjenice kojih je potrebno biti svjestan da bi se društvo učinilo boljim i etičnim. Prije svega, demokracija neće preživjeti bez udruživanja vjernika i nevjernika koji se međusobno poštuju. Za mir među vjerama potreban je konstruktivni dijalog. Novi svjetski poredak moguć je ako se stvori novi svjetski ethos. Svjetski ethos je nužan minimum zajedničkih ljudskih vrednota, mjerila i temeljnih stajališta. On je temeljna suglasnost što se tiče obvezatnih vrednota, neopozivih mjerila i temeljnih stajališta koja će potvrditi sve vjere unatoč svojim dogmatskim razlikama i to tako da će ga prihvatiti i nevjernici. (Svjetski ethos za svjetsku politiku, str. 135).

Ukoliko ethos promatramo kao ljudska prava, ne možemo iz njih isključiti i obveze jer prava ne mogu djelovati bez obveza. Prema Kantu, obveza obilježava čovjeka kao razumsko biće nasuprot životinji koja slijedi samo svoje instinkte i sklonosti ili vanjsku silu i kroćenje. Ljudska prava nisu jedini faktor svjetskog ethosa. Uz pravne obveze, potrebna je i ćudoredna obveza koja podrazumijeva ostvarivanje ljudskih prava. Svjetski ethos u tome smislu znači čovjekovo temeljno ćudoredno držanje, shvaćeno pojedinačno ili skupno. Bolji svjetski poredak ne može biti stvoren, a još manje iznuđen, samo zakonima, sporazumima i propisima. Ljudska prava moraju dotaknuti glavu, razum, ali i srce čovjeka. (Svjetski ethos za svjetsku politiku, str. 149).

Povezanost politike i gospodarstva

Novija politička razmišljanja o kojima raspravlja Küng su Kissingerov i Wilsonov politički stil. Kissingerovu politiku

Küng karakterizira kao politiku moći koja nacionalne interese nastoji hladno i proračunato progurati bez obzira na *moralne osjećaje* tako da lako poprima neljudske obrise. Čak i blagonakloni promatrači njegove vanjske politike opisali su je kao mješavinu diplomacije i nasilja. Krvavo svrgavanje ražima u Čileu, napadi na portugalsku socijalističku vladu, brutalno ratovanje u Indokini, odugovlačenje mirovnog sporazuma sa Vijetnamom neki su od pothvata ministra vanjskih poslova Kissingera. On je bio od 1973. do 1977. godine ministar vanjskih poslova predsjednika Nixona i Forda, a glavni cilj, kao što sam već prije spomenuo, bio je pomoću diplomacije postići stabilnost i sigurnost putem ravnoteže moći. Küng je najprije u svojoj knjizi opisao Kissingerov politički stil u kojem uočava njegove uzore Richelieua i Bismarcka. Upravo zbog njih Kissingerova politika može biti s pravom nazvana svjetska politika u starom stilu (Svjetski ethos za svjetsku politiku, str. 26).

Nakon što je opisao Kissingera, Küng se odlučuje vratiti na početke dvadesetog stoljeća opisujući pokušaje Wilsonove politike mira. Osobito dirnut svjetskim ratom i njegovim posljedicama, Wilson je želio mirovni poredak bez prisvajanja pripajanjem (*aneksijom*) i zahtjeva za ratnom odštetom. Njegove nakane su vidljive u četrnaest točaka koje objavljuje nakon svjetskog rata. Najznačajnija je posljednja točka u kojoj Wilson zaključuje da treba očuvati mir uz pomoć općeg ujedinjenja naroda, tzv. Lige naroda. Nakon objave četrnaest točaka, javilo se pitanje kakav će to uopće biti mir, pravedni ili nametnuti.

Pisac se osvrnuo na stanje u svijetu nakon svjetskih ratova. *Možda je nakon Prvog svjetskog rata trebalo jače poraditi na pomirenju Francuske i Njemačke (...) Ako predsjedniku Wilsonu možemo nešto predbaciti, onda je to činjenica što pod pritiskom vremena i domaće oporbe nije koristio svoju moć, nije bio odvažan za veće sukobe, pa tako i nije proaktivno pridobio konačnu odluku za pravedan mir.* (Svjetski ethos za svjetsku politiku, str. 63)

Uz današnja različita poimanja politike dolaze i različiti gospodarstveno-politički koncepti. U knjizi *Svjetski ethos za svjetsko gospodarstvo* Küng piše o čisto tržišnom, socijalnom tržišnom i globalnom tržišnom gospodarstvu. Čisto tržišno gospodarstvo je stari liberalizam ranog 19. st. koji se prepoznaje kao *laissez faire*, odnosno neuplitanje države u poslovanje. Predstavnik takvog liberalizma u novije vrijeme je Milton Friedman koji je razvio tržišnu teoriju učinivši interes

pojedina temeljem svakog tuzemnog i inozemnog gospodarstvenog poretka. Mnogo veći utjecaj je imao njegov učenik Hayek koji je bio usmjeren prema čudorednoj samostalnosti i netrpeljivosti prema riječi *socijalno* u kojoj je on vidio protoliberalne ideje. Socijalno tržišno gospodarstvo u moderno doba započinje Ludwig Erhard koji je konkretnim programom protiv nezaposlenosti i deviznih kriza zadobio izbore u Njemačkoj shrvanoj nakon Drugog svjetskog rata.

Ono što je često puta bila preokupacija ekonomskih vođa i menadžera, može se opisati riječima *vjera u neprestani napredak i neiscrpnost socijalne države*. Erhard je to dobro osjetio nakon 1965. godine kada su nekada uzorne savezne novčane zalihe bile do kraja potrošene i državni prihodi zaostali za izdacima. Tadašnji izdaci državnog proračuna Njemačke ne mogu se uspoređivati s današnjim izdacima i kreditima određenih zemalja.

Ethos kao budućnost

U drugoj polovici 20. stoljeća javljaju se i novi izazovi o kojima Küng također raspravlja: ekologija i ethos. Ekolozi, stranka zelenih, javljaju se kao izričaj promjene paradigme od moderne k postmoderni koja više nije bila spremna prihvatiti stavljanje prirode jednostavno kao robe posvuda na tržište te njezino iskorištavanje i razaranje. Etički izazovi pojavili su se kao reakcije građana namećući pitanja o smislu života, samoodređenju, emancipaciji i novim mjerama trgovanja. Ljudi se nisu željeli osjećati samo kao *radna snaga*, samo kao *roba* za tržište.

Globalno tržište stoga ne smije željeti nekakav ekonomski imperijalizam u kojem bi ekonomija prevladala nad svime, kako bi to rekao Ulrich, jer ljudi ne djeluju samo prema ekonomskim razumnim načelima i nisu ograničeni samo materijalnim interesima. S time tržišno gospodarstvo postaje u službi čovjeka, a ethos dobiva prednost pred ekonomijom i politikom. Koliko god su gospodarstvo i politika temeljni, oni su pojedine dimenzije čovjekova sveobuhvatnog životnoga svijeta koji treba biti podređen etičkim mjerilima ljudskosti. Küng navodi tri pojma koja treba preispitati: *nužne stvari* ne treba jednostrano prihvatiti, *vlastite zakonitosti* ne treba poštivati kao nepromjenjive prirodne zakone, *mjerodavnu snagu činjeničnoga* ne treba odobravati jednostavnim prihvaćanjem postojećih odnosa moći. (Svjetski ethos za svjetsko gospodarstvo, str. 92)

Ukoliko govorimo o ethosu na političkim izborima, uviđa se prisutnost raz-demokratizacije koja djelatno političko sudjelovanje mnogih građana čini besmislenim. Građanima predizborne kampanje i propaganda pojedinih kandidata izgledaju kao puka borba oko glasova u kojoj se svim mogućim sredstvima pokušava protivnika uništiti. Tada je na snazi napad na etičnost protukandidata i svojevršno neuviđanje vlastitih poraza iznošenjem isključivo osobnih zasluga. Jednom takav proces raz-demokratizacije može postati i masovni narodni pokret koji iz etičkih poriva može pomesti cijeli politički stalež s nacionalne pozornice. Ethos, dakle, dugoročno spram moći ne stoji na izgubljenom položaju. (Svjetski ethos za svjetsku politiku, str. 125)

Smjernice za budućnost

Današnje društvo treba društvo i političke zamisli-vodilje. One bi proizlazile iz zajedničkih uvjerenja, stajališta i predaja. Ne možemo zanemariti i važnost vjere pri oblikovanju svjetskog ethosa utemeljenog na svjetskom miru. Vjerski fundamentalizam i ponekad fanatično strogo ćudoređe prepreke su miru. Vjera je u stanju pokrenuti prosvjede i otpor protiv nepravednih odnosa također i onda kada takvi prosvjedi i otpori izgledaju u biti neuspješni ili kada je već nastupilo razočarenje. Između vjere i ethosa postoji nadopunjujući komplementarni odnos. (Svjetski ethos za svjetsku politiku, str. 184)

Nova svjetska politika trebala bi se odlučno protiviti potpunom odvajanju politike od etike. Politika ne smije zanemarivati vrijednosti, ideale i mjerila – ako treba služiti ljudima, ona treba podsjećati na etičku odgovornost. Uz svako mirotvorstvo, za globalne probleme je potrebno zahtijevati svjetski ethos. Ne treba se suprotstavljati izradbom znanstvene etike nego osvješćivanjem predodžbe opće građanske etike. Prije svega je potrebno ethose u teoriji uvesti u stvarne probleme današnjice i pokušati se uozbiljiti kako bismo postali svjesni problema koji nas okružuju i koje ne možemo olako prešutjeti.